

VELATICKÁ MOHYLA V OČKOVE

(výsledky doplnkového výskumu)

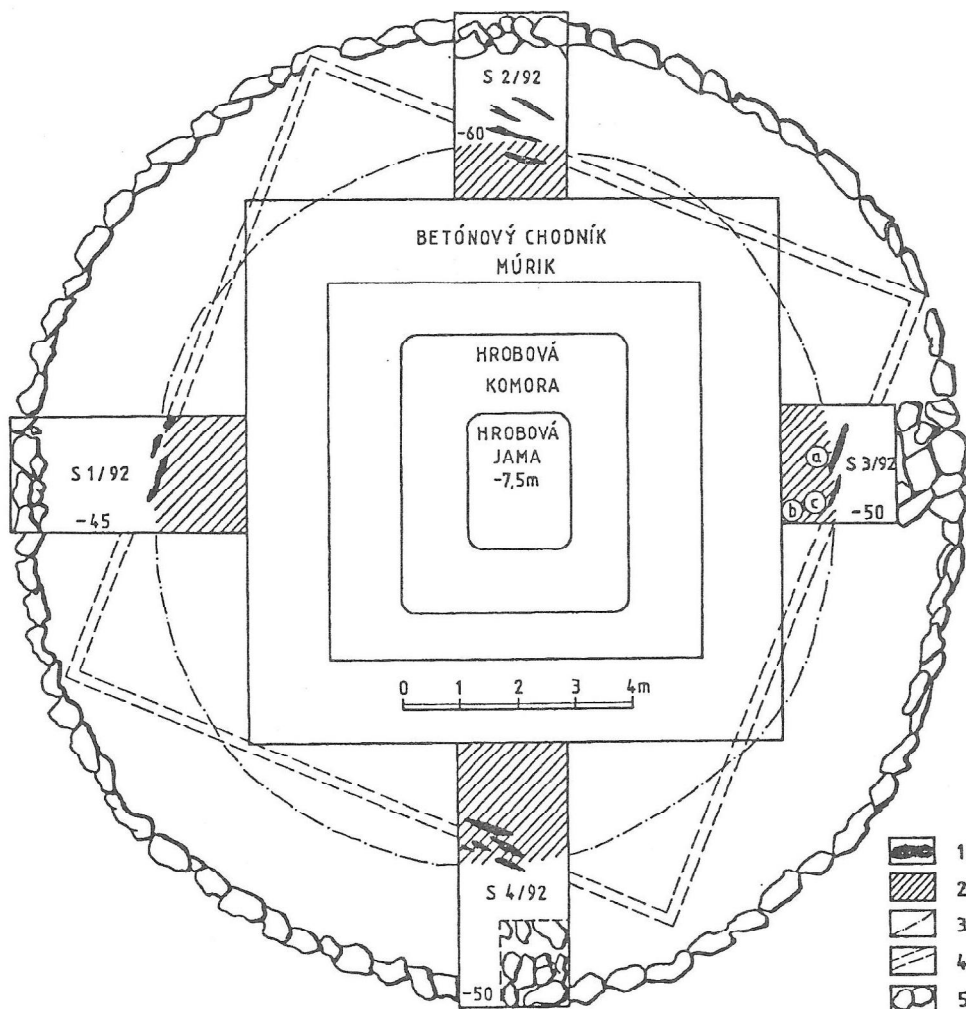
Jozef Paulík

Po dávnejšom zistení existencie velatickej mohyly v Očkove objekt preskúmal Archeologický ústav SAV v rokoch 1958-1959 (Paulík, 1962, 5-96). Postavenie mohyly v súvekej sociálno-ekonomickej štruktúre spoločnosti, no najmä jej význam v súvisi s tzv. posledným veľkým sťahovaním indoeurópskych "národov" (Bouzek, 1965 a 1969) vzbudili medzičasom zaslúženú pozornosť tak v našom susedstve (Köszegi, 1984, 168), ako aj vo vzdialenejšom zahraničí (Sandars, 1978). Aj z iných stránok (keramika, bronzové nádoby, pohrebný rítus) sa dostal objekt do odbornej literatúry, o čom svedčí doteraz okolo 100 citácií náleziska. Z tohto dôvodu, predovšetkým však preto, že výskum v spomenutých rokoch nebol definitívne ukončený (okrem kruhového výseku okolo do zeme zahĺbenej hrovej komory sa nepreskúmala terén pod vnútorným kamenným trojplášťím) sa pristúpilo k realizácii doplnkového výskumu v roku 1992 Archeologického múzea SNM pod vedením autora tohto príspevku. Súhrne možno dôvody dodatočného (a hneď možno dodať, že z objektívnych dôvodov takisto neúplného) výskumu zhrnúť nasledujúco: dávnejšie znalosti o velatických mohylách (išlo tu vlastne o prvý velatický objekt svojho druhu v Karpatskej kotline) neumožnili uvažovať o prípadnej existencii vedľajších hrobov pod násypom objektu, preto aj napriek nepreskúmaniu priestoru pod vnútorným trojnásobným kamenným plášťom sa objekt považoval svojho času za preskúmaný. Hoci mohyla ako taká zostala ojedinelým javom svojho druhu až doteraz, pri kultúrnej príbuzných čakanských mohylách (Čaka, Kolta, Dedinka, Lužany, Veľké Ripňany) sa zastúpenie vedľajších, občas mimoriadne bohatých hrobov, ukázalo pravidlom. Vznikol oprávnený predpoklad o možnosti analogickej situácie aj v prípade očkovskej mohyly. Spomenutý význam objektu v rámci velatickej kultúry, ale i v širších, priam v európskych súvislostiach, poskytol takisto závažný podnet pre jeho dôkladnejšie preskúmanie.

Tieto hlavné dôvody boli podnetom na komplexnejšie preskúmanie očkovskej mohyly, a to i napriek tomu, že objekt spolu s bezprostredným okolím sa stal onedlho po odkrytí pamiatkovou archeologickou rezerváciou.

Postup výskumných prác

V strede kamenného plášťa sa nachádza samotná zrekonštruovaná centrálna hrobová komora s ochodzou - betónovým chodníkom štvorcového pôdorysu s rozmermi 9,4 x 9,4 m (obr. 1). Chodník sa umiestnil na kamennom plášti, takže stred objektu sa nemohol ani dodatočne preskúmať. K dispozícii bol iba priestor medzi chodníkom a vonkajším obvodom vnútorného kamenného jadra. S cieľom odkryť prípadné vedľajšie hroby, či získať presnejšie poznatky o konštrukcii mohylového násypu ako celku a z dôvodov nedostatočného finančného zabezpečenia preskúmať kamenné jadro vcelku, sa zvolila son-

Obr. 1. Očkov, okr. Trenčín. Pôdorys centrálnej časti mohyly.

- 1 - odtlačky drevenej guľatiny;
- 2 - prepálená plocha po hranici v sondách;
- 3 - pravdepodobný priebeh okraja prepálenej plochy;
- 4 - pravdepodobný vzhľad základov drevenej opornej konštrukcie;
- a - jaspisový sekerovitý predmet; b - zvyšky kože (?); c - hlavica bronzovej ihlice.

dážna metóda. Vychádzalo sa pritom z daných možností: od chránenej štvorcovej časti (od okrajov chodníka) sa viedli štyri sondy smerom k okraju kamenného jadra, čím sa získal negatív neúplného kontrolného krížového bloku. Nicktoré čakanské mohyly sa týmto spôsobom už dávnejšie preskúmali (Veľké Ripňany).

Vzhľadom na to, že jadro objektu (kubatúru vnútorného kamenného trojplášťa) tvorí kameň, pozostávajúce zväčša z veľkých kusov, šírka sond musela byť najmenej dva metre. Pretože kamene z profilu vypadávali, užšie sondy sa nedali vytýčiť. Sondy sa orientovali na centrálny štvorec a viedli sa vždy zo stredu jednotlivých strán k okrajom kamenného jadra objektu. Získal sa tak spomenutý negatívny krížový blok. Rátalo sa i

s novými poznatkami, dopĺňujúcimi charakter kamenného plášt'a, svojho času zrekonštruovaného iba na základe nálezovej situácie v profile kruhového výseku okolo centrálného hlavného, už dávnejšie vykradnutého pohrebného objektu - samotnej hrovej jamy ešte v dobe, keď nad ňou stála sedlovitá strecha. Dĺžka sond závisela od vzdialenosti steny centrálného betónového chodníka k okrajom vnútorného kamenného jadra.

Sonda 1/92

Podľa predpokladaného rozvrhu prác zvolila sa na "južnej" strane betónového štvorca (strany vybetónovanej plochy nie sú orientované presne v smere svetových strán). Jej dĺžku určila vzdialenosť okraja chodníka k úpätiu vnútorného kamenného jadra, ktoré sme sa vzhľadom na tendenciu uviesť po skončení výskumu objekt do pôvodného stavu rozhodli podľa možnosti neporušiť. Rozmery sondy: 4 x 2 m. Sonda sa vykopala do nejednotných hĺbok v súlade s hlavným cieľom doplnkového výskumu: objaviť prípadné vedľajšie hroby.

Pôdorysná situácia. V metroch 0-1/4 (0-1,2 - vzdialenosti sa udávajú od betónového chodníka) sa v hĺbke 0,9 m (pri chodníku) prišlo na okraj tzv. hraničnej vrstvičky. Bola to prepálená, smerom k okrajom mohly postupne čoraz slabšie viditeľná, tenká vrstvička tmavolmedej farby s maximálnou hrúbkou 2 cm. V hĺbke 30 cm (od terajšej úrovne kamenného plášt'a) sa prišlo na zvyšky šikmo prebiehajúcich trámov (gulatina), rešpektujúcich zhruba okraje hraničnej vrstvičky (obr. 1:1). Zachytila sa zväčša ich spodná polovica, resp. tretina v priemernej šírke 10 cm. Dalo sa usudzovať na existenciu dvoch, prípadne troch paralelne prebiehajúcich trámov. V tej istej hĺbke sa prišlo na rozhraní pôvodného terénu a násypu mohly (sprašová vrstva) na odtlačky organickej látky, poukazujúce na nejakú rohož, alebo košíky upletené zo šásia a prútov (obr. 2:7-12). Vychádzajúc z dávnejšej skúsenosti, že totiž aj sekundárny hrob by mal ostro prerazovať hraničnú vrstvičku, sa dospelo k poznatku, že v sonde 1/92 sa takýto celok neobjavil. Napriek tomu sa popri betónovom chodníku prehĺbila plocha s rozmermi 1 x 0,8 m hlboko až do rastlého podkladu, pričom sa dospelo k poznatku, že hranica bola postavená na pôvodnom teréne - umelo vyrovnanom do vodorovnej plochy - a pôvodná černo zem s hrúbkou 10 - 20 cm postupne prechádzala smerom nadol do sprašovitého podkladu.

Profil A-B v sonde 1/92. V bode 0 sa pod zhruba 0,5 m hrubou vrstvou kamenia nachádzala nad hraničnou vrstvičkou sprašová vrstva s hrúbkou 0,4 m, ktorá sa smerom k obvodu kamenného jadra postupne stenčovala, až definitívne vyklinila. V kamení sa nezistila nijaká skladba, ktorá by dokladala striedavé nanášanie kamenných a sprašových vrstiev, i keď sa dalo usudzovať, že kamene - aspoň v spodnej časti - boli vložené do sprašovej hlíny. Zrejme sa tu zachytila okrajová situácia, kde striedavé nanášanie kamenia a sprašových vrstiev sa nedalo zistiť. Ukázalo sa však, že prvou vrstvou nad hraničnou vrstvičkou bola vrstva čistej spraše, ktorou ju pokryli až po okrajové, v dobe výskumu slabo viditeľné, pôvodne teda menej intenzívne prepálené časti.

Zo spraše pochádza niekoľko paleolitických úštepov, nachádzajúcich sa už mimo hraničnej vrstvičky, ale na pôvodne vodorovne upravenom teréne (obr. 2:3-6). Tam sa vyskytol tiež fragment uška z nádoby.

Sonda 2/92

Vyhĺbila sa na "západnej" strane zrekonštruovaného objektu (chodníka okolo nej). Vychádzajúc z terénnych daností, konkrétne z priebehu úpätia kamenného jadra, jej plošné rozmery sa obmedzili na 3,7 x 2 m. Vedľa chodníka prebieha na tejto strane aj betónový odtokový žľab, ktorý sa takisto, pochopiteľne, neporušil. Sonda sa vyhĺbila v nejednotnej úrovni: pri žľabe do hĺbky 70, resp. 47 cm, t.j. po úroveň hraničnej vrstvičky, smerom k úpätiu kamenia do hĺbky 60 cm (merané od povrchu okolitého kamenia). Podobne, ako v prípade predchádzajúcej sondy, ani v tejto sonde sa veľké okrajové kamene centrálného násypu neodstránili.

Pôdorysná situácia: Hraničná vrstvička sa objavila takisto na umelo vyrovnanom (zrezanom) vodorovnom teréne, pri nultom bode v hĺbke 70 cm. Jej charakteristika bola podobná ako v sonde 1/92: pri okrajoch betónového "štvorca" bola to zreteľnejšie prepálená plocha v hrúbke 2-3 cm, v dĺžke 80 cm a smerom k obvodu centrálného kamenného plášt'a sa postupne strácala. Povedľa nej sa v odtlačkoch zachytil priebeh niekoľkých brvien, v rámci sondy opäť so šikmým paralelným uložením (obr. 1:1). Medzi nimi sa opäť objavila hrudovitá spraš s odtlačkami prepletávaného šásia. Z hraničnej vrstvičky sa vyzdvihlo okrem nepatrných uhlíkov aj niekoľko bronzových kvapiek a jedna nedohorená ľudská kostička.

Profil A-B: Pod priebehom kamenia pri nultom bode s hrúbkou 40 cm sa nachádzala sprašová vrstva (hrúbka 30 cm), ktorá sa smerom k postupnému strácaniu sa hraničnej vrstvičky takisto pozvoľna stenčovala a na obvode centrálnych kamennej kubatúry dosiahla hrúbku 10 cm.

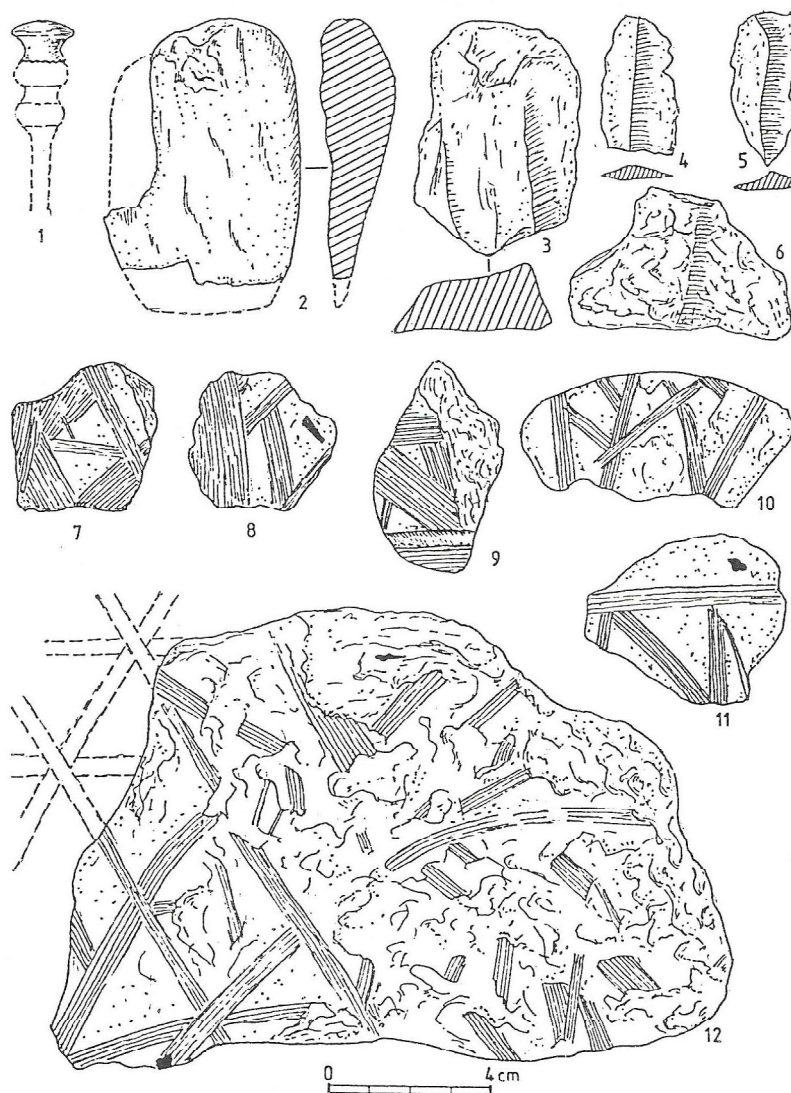
Záver: v sonde 2/92 sa zachytili v podstate tie isté nálezové okolnosti ako v sonde predchádzajúcej. Menšie rozdiely (priebeh sprašovej vrstvy nad hraničnou vrstvičkou až po okraj kamenia) nemajú pre konštrukciu stavby objektu podstatnejší význam.

Sonda 3/92

Najbližšie k betónovému chodníku sa nachádza obvod centrálného kamenného plášt'a na "severnej" strane, takže sonda, ktorá tu bola vyhĺbená, mala najmenšie plošné rozmery: bola to štvorcová plocha s rozmermi 2 x 2 m.

Okrajové kamene sa ani tu neodstránili. Na vnútornej strane sondy, povedľa betónového chodníka (jeho hrúbka je 10 cm) sa v hĺbke 80 cm objavila hraničná vrstvička, prebiehajúca v dĺžke 60 cm a na nej, popri zvyčajných drobných uhlíkoch, boli v juhovýchodnom rohu sondy na kôpke zvyšky organickej látky (kože?). Povedľa sa našla klincovitá hlavica bronzovej ihlice (obr. 1.b,c). Približne v strede sondy bol na hraničnej vrstvičke poškodený sekerovitý, avšak nepracovaný jaspisový predmet (obr. 1:a). Analogickým šikmým priebehom sa vyznačovala aj dvojica popri sebe uložených odtlačkov drevenej guľatiny (obr. 1:1).

Profil A-B. Od nultého bodu prebiehala v hĺbke 80 cm smerom k okraju kamienia hraničná vrstvička pričom v 0,7 m bola akoby prerušená miernym oblúkovitým prehĺbením pôvodne vodorovne upraveného terénu. Prehĺbenie sa prejavilo aj priebehom tenkých medzivrstvičiek v sprašovom pokryve hraničnej vrstvičky, ktorý mal v profile zvyčajný priebeh: smerom k okraju sa postupne stenčoval.

Obr. 2. Očkov, okr. Trenčín. Nálezy v mohyle. 1 - hlavica bronzovej ihlice; 2 - jaspisový sekerovitý predmet; 3-6 - paleolitická úštepová industria; 7-12 - sprašové hrudy s odtlačkami náradia s rastlinným výpletom. Čierne plôšky = uhlíky.

Záver: nálezová situácia ako celok bola v podstate aj v sonde 3/92 zhodná so situáciami v predchádzajúcich sondách. Výnimku tvorilo spomenuté zistenie v profile A-B, naznačujúce azda v susedstve existenciu do zeme zapusteného objektu (druhotný hrob?). Toto zistenie bolo však nedostatočné na to, aby sa výskumné práce neobli naďalej podľa plánovaného postupu.

Sonda 4/92

Poslednou sondou v roku 1992 bola sonda, vyhlbená na "východnej" strane betónového obvodového chodníka. Plošné rozmery: 4,6 x 2 m.

Pôdorysná situácia: Pri nultom bode sa v hĺbke 1 m prišlo na pomerne dobre fixovateľnú hraničnú vrstvičku so zvyčajnými drobnými nálezmi na nej. Boli to nepatrné uhlíky, ktoré sa pri dotyku zväčša rozpadávali (týka sa to aj nepatrných nedohorených kostičiek), a niekoľko čriepkov. Aj v sonde 4/92 prebiehala hraničná vrstvička na vodorovne upravenej ploche, takže možno zovšeobecniť: pred postavením hranice sa terén umelo vyrovnal do vodorovnej úrovne. Približne v strede sondy sa zachytili v spraši nad hraničnou vrstvičkou odtlačky troch, približne paralelných, v rámci sondy opäť šikmo prebiehajúcich guľatín, čím sa doplnili príbuzné nálezové situácie v predchádzajúcich sondách v zmysle ich pravidelného výskytu (obr. 1:1).

Profil A-B: Zachytil sa povedľa a niže betónového chodníka. Odhalil po prvýkrát počas výskumných prác striedavé dvojvrstvové nanášanie kamenia a spraše v blízkosti samotnej centrálnej hrovej komory. Pod 10-15 cm hrubou sprašou, premiešanou čiernozemou prebiehala horná vrstva kamenia v hrúbke 20-30 cm; pod ňou sa nachádzala vrstva spraše v hrúbke cca 30 cm, a nižšie v nej opäť vrstva kamenia s hrúbkou 20-30 cm. Naspodku, nad hraničnou vrstvičkou bola zvyčajná vrstva kompaktnej spraše, ktorá sa i tu, smerom k obvodu vnútorného kamenného násypu postupne stenčovala. Profilom A-B, najbližšom k hrovej komore, sa potvrdila sčasti nálezová situácia, zistená pri predchádzajúcom výskume hrovej komory v kruhovom profile okolo nej (trojité striedanie sa vrstiev spraše a kamenia).

Výsledky doplnkového výskumu

Celkové výsledky výskumu, vyplývajúce z vyhlbenia štyroch, krížovite rozmiestnených sond okolo zrekonštruovaného centrálneho objektu možno zhrnúť v krátkosti takto: zhruba vodorovný priebeh hraničnej vrstvičky, zachytenej vo všetkých sondách svojím okrajovým priebehom jednoznačne poukazoval na to, že pôvodný terén bol pred postavením samotnej ústrednej hranice intencionalne vyrovnávaný, akoby priam zrezávaný, resp. dopĺňovaný, s cieľom získať vodorovnú polohu. Išlo o úpravu niekdajšej povrchovej čiernozeme s hrúbkou 20-30 cm smerom nadol, s postupným prechodom do rastlej spraše.

Okraje hraničnej vrstvičky ani v jednej sonde nedosahovali vonkajší obvod centrálneho kamenného plášťa (pôvodne trojplášťa), ale sa nachádzali od neho v rôznych vzdialenostiach (S1/92 - cca 2 resp. 3 m; S2/92 - 3,6 resp. 3,8 m; S3/92 - 1,7 resp. 1,85 m; S4/92 - 2,4 m - v oboch profiloch sondy - obr. 1:2). Z vyhodnotenia týchto zistení vyplynulo, že hraničná vrstvička predstavuje pomerne veľkú, smerom do stredu čoraz intenzívnejšie prepálenú plochu s takmer kruhovým pôdorysom a s rozmermi okolo 12,6 x 11,6 m (obr. 1:3). Orientácia plochy zhruba zodpovedá orientácii hrovej jamy obdĺžnikového pôdorysu približne v jej strede. Na základe takmer kruhového tvaru hraničnej vrstvičky možno azda usudzovať, že samotná hranica mala štvorcový pôdorys, z čoho zasa vyplýva možno oprávnený predpoklad o kremácii, najskôr v sediacej polohe. Analogická situácia sa zistila v čakanskej mohyle A vo Veľkých Ripňanoch.

Vo všetkých sondách sa nad hraničnou vrstvičkou nachádzala sprašová vrstva, ktorá smerom do stredu mohyly nadobúdala hrúbku (maximálna hrúbka sa zistila v sonde 3/92 - 60 cm). Miestami sa dala sledovať až po úpätie kamenného jadra, t.j. trojplášťa (sondy 2/92 a 3/93), inde sa vyklinila nad okrajom hraničnej vrstvičky (S1/92). Miestami v nej prebiehali tenké vodorovné vrstvičky, poukazujúce na spôsob navršovania. V každom prípade sa zachytil v sondách okrajový priebeh najspodnejšej sprašovej vrstvy, predpokladanej a znázornenej na dávnejšej schematickej rekonštrukcii prierezu mohyly nad sedlovitou strechou hrovej komory.

Aj keď sa to pri opise sond nespomenulo, v každej z nich sa zistili na rozhraní hraničnej vrstvičky a sprašovej vrstvy nad ňou odtlačky organických rastlinných látok z rohoží, prípadne z hrubo pletených košíkov, najpravdepodobnejšie zo šášia. Ich pravidelný

výskyt na priestore okolo centrálnej hrovej komory je azda dôvodom na predpoklad, že ide o nálezy (nosítka, košíky), v ktorých sa dovážal na stavbu mohyly kamenný a hlinený materiál.

Povedľa hraničnej vrstvičky (v sonde 4/92 priamo nad ňou) sa nachádzali vo všetkých štyroch sondách v spomenutej sprašovej vrstve odlačky vodorovne uložených drevených brvien (obr. 1:1). Ich počet nebol v jednotlivých sondách rovnaký, čo však mohlo vyplývať tiež z toho, že sa v prípade menej výrazného zachovania pri výskumných prácach nezachytili. Stav, ktorý sa zistil, bol takýto: S1/92 - dve brvná; S2/92 - štyri brvná; S3/92 - dve brvná; S4/92 - tri brvná. V každej sonde bol ich priebeh viac-menej paralelný, pričom sa dalo zistiť, že zväčša prechádzajú do profilov sond, čiže tvoria súčasť väčšej drevenej konštrukcie. Kresebným predĺžením ich priebehu na nepreskúmanom kruhovom priestore, nachádzajúcom sa pod centrálnym kamením, sa ukázalo, že brvná akoby uzatvárali pôvodne štvoruholníkovú plochu okolo hraničnej vrstvičky (výnimka: S4/92, kde ležali na nej), pričom ich styčné body, vytvárajúce rohy tejto štvoruholníkovej plochy - sa nachádzali zhruba pri obvode vnútorného kamenného jadra (trojplášťa, obr. 1:4). Rozmery brvnami uzavretej plochy boli zhruba totožné s rozmermi prepálenej plochy po hranici.

Pri porovnaní plošných rozmerov hraničnej vrstvičky vytvárajúcej mierne oválnu plochu s rozmermi štvoruholníkového, právom predpokladaného dreveného útvaru popri nej, je ich vzájomná spätosť evidentná, a pokiaľ ide o vzhľad drevenej konštrukcie a obvodu vnútorného kamenného jadra, aj tu možno predpokladať bezprostrednú, predbežne bližšie nevysvetliteľnú architektonickú súvislosť.

Všetky tieto zistenia, ale i ďalšie poznatky z predchádzajúceho výskumu sa dajú predbežne interpretovať ako postup pracovných úkonov pri budovaní mohyly v tomto poradí:

- 1) Po spopólnení mŕtveho, najskôr v sediacej polohe (na "tróne" ?) sa pristúpilo približne na mieste a zhruba v strede niekdajšej hranice k vyhlbeniu centrálnej hrovej komory a samotnej hrovej jamy v strede jej dna. Zvyšky hranice museli byť pred týmto úkonom sústredené na zvláštnom mieste. O starostlivom vyčistení, akoby pozametani prepálenej plochy - predpokladalo sa to už pri predchádzajúcom výskume - svedčí skutočnosť, že iba kde-tu sa vyskytli na nej drobné uhličky, bronzové kvapky vrátane ojedinelej hlavice bronzovej ihlice a jednej nedohorenej kostičky (ostatné sa pri dotyku rozpadávali).
- 2) Po vyhlbení hrovej komory s obdĺžnikovým pôdorysom sa usporiadal jej interiér tak, že sa do nej vložili pravdepodobne všetky zvyšky hranice. Nad komorou sa potom postavila sedlovitá strecha, na ktorú sa umiestnila známa súprava keramiky, vrátane bronzovej misky a celok sa zasypával spočiatku sprašou, získanou pri vyhlbovaní hrovej komory. Postavila sa tak na priestore prepálenej plochy menšia sprašová mohylka, z ktorej pochádzajú i paleolitické kamenné artefakty (výskum v roku 1992). Ide samozrejme o sekundárne nálezové polohy, jednako je dôležité, že na lokalite sa zachytilo tiež paleolitické osídlenie.
- 3) Spolu s dovážaním dreva na stavbu hranice v protogeometrickom období v Grécku (ako sme o tom informovaní pri tzv. homérskom pohrebe v Iliade) sa v prípade očkovskej mohyly dovážalo pravdepodobne i kamenie na neskoršiu stavbu samotnej mohyly. Svedčia o tom zvyšky organického náradia na dovážanie (nosítka, košíky), ktoré sa po pokrytí hrovej komory drevenou strechou - ako predmety určitým spôsobom späté s pohrebnými obradmi - poukladali na prepálený priestor po niekdajšej hranici. Týmto sa svojráznym spôsobom dopĺňujú i samotné pohrebné zvyklosti, a možnože v podobnej polohe sa dajú očakávať na doteraz nepreskúmaných miestach sekerovité nástroje, použité pri vyhlbovaní hrovej komory.

4) Pred ďalším budovaním mohyly (striedavé nanášanie sprašových a kamenných plášťov) sa plánovaný kruhový obvod na uloženie najvyššieho kamenného plášťa približne určil rohmi drevenej štvoruholníkovej konštrukcie, vybudovanej popri zhruba do kruhu prepálenej plochy (hraničnej vrstvičky), pozostávajúcej v spodných častiach z troch resp. štyroch vodorovne uložených drevených brvien. Za predpokladu, že išlo o zložitejšiu, i smerom nahor postupujúcu, pyramídovite sa zmenšujúcu drevenú konštrukciu, (o ktorej by svedčili azda i niektoré, neskôr do hrovej komory vpadnuté zotlené drevené brvná, zistené pri staršom výskume), celkovú hlinito-kamennú konštrukciu vnútornej mohyly treba doplniť drevenou zložkou zistenou výskumom v roku 1992. V súlade s konečným vzhľadom vnútornej mohyly išlo pravdepodobne o pyramídálnu konštrukciu s cieľom odľahčiť celkovú váhu zemito-kamennej kubatúry nad strechou hrovej komory.

Z uvedených zistení, resp. z nich vychádzajúcich predpokladov je zrejmé, že výskum objektu, konkrétne jeho centrálnej časti nemožno považovať ani po doplnkovom výskume za ukončený. Hlavnou úlohou prípadných ďalších výskumných prác by bolo zistenie charakteru vzájomného prepojenia sa drevenej konštrukcie na rohoch, čím sa objasní skutočnosť, či išlo len o vkladanie brvien do zemito-kamennej konštrukcie v spodnej časti kamenného jadra, alebo priamo o drevenú pyramídovitú stavbu. Takto by sa zachytila istá príbuznosť velatického pochovávaní s čakanským (štvorcový kamenný obvod mala jedna z mohýl v rakúskom Siegendorfe). Pokiaľ ide o prípadnú existenciu doteraz nezistených druhotných hrobov, aj ich umiestnenie mohlo súvisieť práve so stavebnou dispozíciou štvoruholníkového dreveného "objektu", nakoľko sa mohli nachádzať práve v blízkosti jeho rohov. Ich nezastúpenie by poukazovalo zasa v pomere k predchádzajúcemu stredodunajsko-mohylovému, prípadne včasovelatickému stavu (Pitten) na enormne prehĺbené sociálne rozdiely v podstate tej istej stredodunajskej etnokultúrnej jednotky, pravda, už v mladšom, pozmenenom kultúrnom habite (Hampl - Kerchler - Benkovsky-Pivovarová 1978-1981).

Z nálezov si zasluhuje pozornosť vlastne iba ohňom poškodená neúplná hlavica bronzovej ihlice (obr. 2:1), ktorá patrí najskôr do skupiny ihlíc typu Vyšný Kubín (Novotná, 1980, 85). Jej najbližšia paralela pochádza z depotu stupňa Martinček-Bodrog (Novotná, 1980, 87, tab. 22:515), čím aj tento nález je v plnom súlade s dávnejším datovaním mohyly (HA 1). Pretože ide v podstate o "lužický" výrobok, do nového svetla sa dostáva azda aj prítomnosť lužickej keramiky v hrovej komore mohyly. Zdá sa, že v rámci mladobronzovej spoločenskej dvojjetníc (Paulík, 1993, 78 n) prv predpokladaná "účasť podmaneného ľudu na pohrebných obradoch" mohla mať aj v prípade očkovskej mohyly krutý, v niektorých čakanských mohylách jednoznačne doložený neľudský charakter (obetovanie cudzích jedincov).

LITERATÚRA

- BOUZEK, J. 1965: Bemerkungen zur slowakischen Bronzezeit. Sborník FFUK 16 (5), *Musaica*, s. 3-16.
- BOUZEK, J. 1969: The Beginnings of the Protogeometric Pottery and the "Dorian Ware". *Opuscula Atheniensia* 9, s. 41-57.
- HAMPL, F. - KERCHLER, H. - BENKOVSKY-PIVOVAROVA, Z. 1978-1981: Das mittelbronzezeitliche Gräberfelder von Pitten in Niederösterreich. Band 1. Mitteilungen d. Prähistorischen Kommission d. Österreichischen Akademie d. Wissenschaften XLX u. XX.
- KAUS, K. 1975: Das Kriegersgrab von Siegendorf. *Siegendorf in Burgenland*.
- KŐSZEGI, F. 1984: *A történelem kúszöbén*. Budapest.
- NOVOTNÁ, M. 1980: Die Nadeln in der Slowakei. PBF XIII-6, München.
- PAULÍK, J. 1962: Das Velatice-Baierdorfen Hügelgrab in Očkov. *SLA X*, s. 5-96.
- PAULÍK, J. 1993: *Bronzom kované dejiny*. Bratislava.
- SANDARS, N. K. 1978: *The Sea Peoples*. London.

DAS VELATICE-HÜGELGRAB IN OČKOV

(Ergebnisse der Ergänzungsgrabung)

Josef Paulik

Das Hügelgrab der Velatice-Kultur in Očkov wurde vom Archäologischen Institut in den J. 1958-1959 untersucht (Paulik 1962, 5 ff.). Seine Stellung in der zeitgenössischen sozial-ökonomischen Gesellschaftsstruktur, doch namentlich seine Bedeutung im Zusammenhang mit der sog. letzten großen Völkerwanderung der indoeuropäischen "Völker" (Bouzek 1965, 1969; Sandars 1978; Kőszegi 1984) gaben die Anregung zu einer ergänzenden Grabung auf der Fundstelle, die im J. 1992 realisiert wurde. Es wurde dabei von der Tatsache ausgegangen, daß der Raum unter dem zentralen Stein-Erde-Mantel um die zentrale Grabkammer herum in der Vergangenheit nicht vollständig abgedeckt wurde, und für die Annahme von Nebengräbern im Objekt sprach teils die vorangehende Entwicklung im mitteldanubischen Raum (HAMPL - Kerchler - Benkovsky-Pivovarová 1978-1981), teils die Fundsituation in Hügelgräbern der benachbarten Čaka-Kultur, in denen sekundäre Gräber regelmäßig vorgefunden wurden (Čaka, Dedinka u. a.). Das Hügelgrab wurde unterdessen zu einer geschützten archäologischen Naturreservierung und die Zurichtungen an ihr mußten bei den nachträglichen Arbeiten begreiflicherweise respektiert werden.

Mit dem Streben, die bisherigen Erkenntnisse über das Hügelgrab zu ergänzen, wurden von den Rändern des zentralen Betonfußweges - eines Umgangs, in der Mitte der vier Seiten Schnitte in Richtung zum Rand des Steinkerns angelegt, wodurch ein Negativ in der Mitte des unterbrochenen kreuzförmigen Kontrollblockes gewonnen wurde. Die Grabungsergebnisse können folgendermaßen zusammengefaßt werden:

1. In jedem Schnitt erwies es sich, daß das ursprüngliche Gelände vor der Errichtung des Scheiterhaufens intentional zu einer horizontalen Lage verebnet wurde.
2. In jedem Schnitt erfaßte man die Ränder des Brandplatzes des ehemaligen Scheiterhaufens. Die Fläche hatte beinahe einen kreisförmigen Grundriß mit den Ausmaßen 12,6 x 11,6 m (Abb. 1:2, 3), woraus gefolgert werden kann, daß der Scheiterhaufen selbst am ehesten quadratischen Grundriß hatte (Kremation des Toten in sitzender Stellung?).
3. Unmittelbar auf den Brandplatz und offenbar auch auf das Dach der Grabkammer wurde ein kleiner Hügel aus Löß aufgeschüttet und dieser bildete die Grundlage für das abwechselnde Aufschütten von Löß- und Steinmänteln.
4. An der Grenze des Brandplatzes (und der auf ihm liegenden dünnen Scheiterhaufenschicht) und auf dem inneren Lößhügel befanden sich Abdrücke organischer Stoffe und Matten, evtl. grob geflochtener Körbe (Abb. 2:7-12). Ursprünglich wurden sie wahrscheinlich bei der Ausschachtung der Grabkammer oder beim Heranführen des Steinmaterials für den Bau der Hügelerschüttung verwendet.
5. Neben der dünnen Scheiterhaufenschicht befanden sich in allen vier Schnitten Abdrücke von 2-4 Rundhölzern, die in die Wände der Schnitte ausmündeten (Abb. 1:1). Ihre zeichnerische Verlängerung auf die nicht untersuchte Lage (Abb. 1:4) zeigte, daß die Balken gewissermaßen ursprünglich einen viereckigen Raum von ungefähr identischen Ausmaßen wie jene der Scheiterhaufenschicht bildeten.
6. Da sich die Ecken dieser Holzkonstruktion allen Anzeichen nach ungefähr beim Umfang des inneren Steinkerns befanden, ist eine gegenseitige architektonische Bindung beider Einheiten sehr wahrscheinlich.

Im Abschluß der Arbeit widmet der Autor seine Aufmerksamkeit abermals dem Bestattungsritus des Očkover Hügelgrabes, der in seiner Zusammenfassung eine mitteleuropäische Parallele der sog. homerischen Bestattung ist. Im Zusammenhang mit den Arbeitsgängen des Hügelbaues äußert er die Ansicht, daß die erfaßten Balkenabdrücke die Grundlage eines pyramidalen Holzgerüsts mit dem Ziel waren, die Erdo-Stein-Kubatur über dem Dach der Grabkammer zu festigen. Unter den geringen Funden in der Scheiterhaufenschicht (geschmolzene Bronzetröpfchen, kleine Holzkohlenstücke) äußert sich als ausgeprägtester Fund der Kopf einer Bronzenadel (Abb. 2:1), am ehesten vom Typ Vyšný Kubín (Novotná 1980, 85 ff.), deren zeitliche Stellung mit der bisherigen Datierung des Hügelgrabes im Einklang steht (HA A1). Aus sekundären Lagen in der Hügelerschüttung stammen einige paläolithische Abschläge (Abb. 2:3 - 6). Die Untersuchung des Objektes kann jedoch nicht einmal nach den Arbeiten im J. 1992 als abgeschlossen betrachtet werden.